

2019. aastal ilmunud Ida-kirjandus

Ida klassika tõlked

Manu pärimus ehk Ilmarahva seadmuseõpetus

Sanskriti keelest tõlkinud, kommenteerinud ja sissejuhatuse kirjutanud Martti Kalda. Sari „Avatud Eesti raamat“. Tartu: Ilmamaa, 2019. 599 lk.

Manu pärimus (Manusmṛiti) ehk Ilmarahva seadmuseõpetus

(*Mānavadharmasāstra*) (3./2. saj eKr – 2./3. saj) on kuulsaim Vana-India sanskriti-keelne tavaõiguse kogumik, mis on mõjutanud ühiskonnakorraldust, seadusandlust, juriidilisi protsesse ja ilmavaadet Indias ning Kagu-Aasias siiani juba enam kui poolteist tuhat aastat. Teoses on 12 peatükki ja 2685 värssi, mis käsitlevad kõiki „õige aarialase“ elu ning ühiskondliku käitumise aspekte alates maailma loomisest, lapsepõlvest ja hariduse omandamisest läbi meheea kuni vanaduse ja teispoolsuse ning karma viljadeni. Juttu tuleb nii naistest kui ka meestest, kuritegudest ja nende heastamisest, ning kuninga kohustustest. See on suurepärase sissevaade Vana-India ajalukku meie ajaarvamise esimestel sajanditel. Manu pärimus on maailma kirjaliku pärandi paremikku kuuluv tekst, mis on kvaliteedilt ja tähtsusest võrdne Lääne pühakirjade ning tüvitekstidega. Käesoleva väga sõnatäpse tõlke on põhjaliku sissejuhatuse ja kommentaaridega varustanud tõlkija Martti Kalda. Lisatud on temaatilised loetelud ja bibliograafia.

Hišām ibn al-Kalbi. Ebajumalate raamat (*Kitāb al-aṣṅām*)

Araabia keelest tõlkinud, kommenteerinud ja eessõna kirjutanud Helen Geršman ning Üllar Peterson. Sari „Islam kontekstis“. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2019. 332 lk.

„Islam kontekstis“ on raamatusari, mille eesmärk on tuua eesti lugejani islami alustekstidega (koraan, sunna, ajaloo- ja õigusteosed) seotud kirjanduse ning laiemalt islami kultuuriruumi kuuluvate teoste tekstikriitilisi esma- ja uustõlkeid ning pakkuda nende juurde nüüdisaegseid teaduslikke kommentaare. Sarja teine köide sisaldab islami algusaajal olulise, kuid hiljem põlualuse autori Hišām ibn al-Kalbi (737–822) *Ebajumalate raamatu* tõlget. See on ainus tervikuna säilinud islamieelsete araablase polüteistlikku kultust kirjeldav käsitlus. Puuslike ja ebajumalakummardamise kohtade kirjeldused vahelduvad islamieelse luule näidetega, mis teeb teose põnevaks nii ajaloost, religiooniloost, folkloristikast,

etnograafiast kui ka kirjandusloost huvituvale lugejale. Tõlke eessõnas antakse põhjalik ülevaade ibn al-Kalbī elust ja loomingust, *Ebajumalate raamatu* ülesehitusest ja uurimisloost, autori keelekasutusest ning islamieelseist ebajumalaist. „Kuratlik kolmik“ al-Lāt, Manāt ja al-ʿUzzā, aga ka hulka teisi tegelasi, kellest tänapäeva muslimid enam midagi teada ei taha, kuid samas neid oma religioosuses mälus sajandist sajandisse kaasas kannavad, leiavad siin kriitilise käsitluse nii ajaloolisest, religiooniloolisest kui ka keeleteaduslikust vaatenurgast.

Moše de Leon. Püha seekel. **Josef Gikatilla.**

Kiri pühadusest: Mehe vahekord naisega

Koostanud, heebrea keelest tõlkinud, kommenteerinud ja saatesõnad kirjutanud Kalle Kasemaa. Sari „Avatud Eesti raamat“. Tartu: Ilmamaa, 2019. 292 lk.

Moše de Leon (1240–1305) kujunes Aristotelese mõtteilma viimastest kammitsestest vabanemise järel keskaegse juudi filosoofia üheks juhiks. *Püha seekli* kirjutamise ajaks (1292) oli Leonist saanud teosoofilise kabala pooldaja ja antud teoses püüab autor esitada kabala õpetused enam-vähem süstematiseeritud kujul. *Kiri pühadusest*, mille autoriks peetakse hispaania kabalisti Josef Gikatillat (1248–1325), on esimesi laialdaselt levinud kabalistlikke tekste. Teos arutleb seksuaaleetika teemade üle ning tegeleb mehe ja naise vahekorraga, mille eesmärgiks on „õigete“, see tähendab vagade laste sigitamine. Uue inimese sünn, kellesse saab asuda järjekordne hing, on aga lunastusloolise tähtsusega sündmus, sest see valmistab teed Messia tulemiseks.

Sun Zi. Sõjakunst. Illustreeritud väljaanne

Tõlkinud Märt Läänemets. Tallinn: Koolibri, 2019, 94 lk.

Tegemist on 2001. aastal esimest korda eesti keeles „Sõjandusvaramu klassika“ sarjas ilmunud Vana-Hiina sõjanduskaanoni tõlke (Sun Zi, Sun Bin. *Sõja seadused*. Klassikalisest hiina keelest tõlkinud ja kommenteerinud Märt Läänemets. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused, 2001, 438 lk) kinkeformaadis uustrükiga, mida tõlkija on redigeerinud. Kujunduse ja formaadi aluseks on väljaanne Sun Tzu *Art of War* (Frances Lincoln Ltd., 2015). Sissejuhatuse on kirjutanud üks tänapäeva nimekamaid ja mõjukamaid hiina klassikalise filosoofia uurijaid ja tõlkijaid, Hawaii Ülikooli emeriitprofessor Roger Ames, kes avab muistse sõjateaduse sügavamaid tagamaid ning mõju hiina mõtlemisele. Ta kirjutab: „Viimase põlvkonna jooksul on õpetlased jõudnud uuele arusaamisele sellest, kuidas elu ja surma peale käiv sõda mõjutas oluliselt Hiina kultuuri kujunemise algaastatel tekkinud elu- ja mõtlemisviisi. Nende sajandite jooksul, mis viisid võimu koonduumisele Hiina kesktaandikul Qini dünastia kätte, olid hävitavate sõdade õudus ja metsikus jõudnud sellele tasemele, et surm ise oli saanud eluviisiks ning sõda muutunud määravaks inimtegevuse valdkonnaks, millele Vana-Hiina eripärasel korrelatiivses maailmavaates erilist rõhku pandi.“

Kaantutvustusest loeme: „Sun Zi *Sõjakunst* on inimkonna enim loetud sõjandusalane teos. Vana-Hiina sõdivate riikide perioodist pärinevaid mõtteid sõja strateegiast hindavad ka tänapäeva juhid mistahes eluvaldkondades.“

Eesti orientalistika: Originaaluurimused ja doktoriväitekirjad

Jaani Lahe. *Mithras-Miθra-Mitra: Der römische Gott Mithras aus der Perspektive der vergleichenden Religionsgeschichte*
Sari „Kasioni“, 3. Münster: Zaphon, 2019. 300 lk.

Monograafias *Mithras-Miθra-Mitra: Rooma jumal Mithras võrdleva usundiloo perspektiivist* käsitleb Lahe Rooma keisririigi müsteeriumikultuse jumal Mithrasi võrdlevast perspektiivist. Peale Mithrase vaatleb autor veel Mithrat hellenistlikus Väike-Aasias ja Iraani kultuuriruumis (sealhulgas Iraani manihheismis) ning Mithrat Vana-India mütoloo­gias. Tuginedes rohketele kirjalikele, arheoloogilistele ja epigraafilistele allikatele, kaardistab autor nimetatud jumaluste ühisjooned ning erinevused. Ta selgitab jumaluste ühisjooni seoses ühise indoeuroopa pärandiga ning kultuuriruumide geograafilise naabrusega, pidades ikonograafiliste kattuvuste üheks tähtsamaks mõjutajaks hellenistlikku kunsti, mis oli levinud peaaegu kõigis piirkondades, kus nimetatud jumalusi austati. Jumaluste erinevusi põhjendab ta aga usundite erinevustega. Autor jõuab järeldusele, et Rooma Mithrast ei saa samastada ei Väike-Aasia ega Iraani Mithraga, kuid ta on nendega otseselt seotud — Väike-Aasiast on ta laenanud endale ikonograafilisi sümbol­eid, aga Iraani Mithra on olnud ilmselt Rooma Mithrase peamine prototüüp.

Ege Lepa. Eesti islamikogukonna dünaamika
pärast taasiseseisvumist

Doktoriväite­kiri. Juhendajad Tarmo Kulmar ja Ringo Ringvee.
Oponent Mikko Lagerspetz (Turu Ülikool). Kaitsmine 25. märtsil 2019.
Seeria *Dissertationes theologiae Universitaris Tartuensis*, 36.
Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2019.
Võrguväljaanne: <http://dSPACE.ut.ee/handle/10062/63358>

Väitekirjas „Eesti islamikogukonna dünaamika pärast taasiseseisvumist“ on arhiivimaterjalide, Eesti Islami Koguduse põhikirjade, 45 intervjuu ja aastatel 2015–2018 toimunud osalusvaatluste käigus kogutud andmete põhjal iseloomustatud ning analüüsitud taasiseseisvunud Eesti islamikogukonna dünaamikat. Selgub, et selle dünaamika kujundavad suhted kogukonna peamiste rühmade — nn tatarlaste, eestlaste ja araablaste vahel. Kogukonna sees käsitatakse „tatarlastena“ nii siia enne Nõukogude okupatsiooni asunud ja Eesti ühiskonda integreerunud nn põlistatarlasi kui ka Nõukogude perioodil Eestisse suundunud Tatarstani, Aserbaidžani, Usbekistani, Kasahstani jt Nõukogude Liidu islamipiirkondade venekeelseid elanikke. „Eestlaste“ all mõistetakse eestlastest konvertiite ja „araablased“ on enamasti viimase kümne aasta jooksul Eestisse tööle, õppima või pagulasena kaitset otsima tulnud inimesed Põhja-Aafrikast, Pakistanist, Bangladeshist jm. Töö keskmes on nimetatud kolme rühma esindajate narratiivid sellest, kuidas

nad tunnevad ennast usklikena: kas ja kuidas on võimalik Eestis islamit praktiseerida ning milline on 1989. aastal taastatud Eesti Islami Koguduse osa siinsete moslemite elus. Nõukogude Liidu lagunemise ja taasiseseisvumise sündmuste keerises taastati kahe maailmasõja vahel tegutsenud Narva ning Tallinna islami usuühenduste mantlipärijana Eesti Islami Kogudus. See on muutunud esialgu tatarlastest koosnenud ja koguduse liikmete erakorterites reedeseid ühispalvusi ning usupühasid tähistavast väikesest kogukonnast paljurahvuseliseks endise Nõukogude Liidu territooriumi islamiusulisi rahvaid esindavaks organisatsiooniks. Selle kõrvale on tekkinud mitu teist peamiselt Tallinnas Keevise tänaval asuva islamikeskuse ümber koondunud organisatsiooni. Konvertiitide ja uusimmigrantide lisandumine kogukonnale on kaasa toonud muutusi Eesti Islami Koguduse tegevuses ning juhtimises. „Tatarlaste“, „eestlaste“ ja „araablaste“ narratiivid endast nii uslike kui ka kogukonna liikmetena on unikaalsed isiklikul tasandil, kuid neil on ühisjooni ka vastava rühmaga, näidates Eesti islami kogukonna arengut nende rühmade vastasmõju taustal.

Andreas Johandi. The God Asar/Asalluḫi in the early Mesopotamian pantheon Doktoriväitekiri.

Juhendajad Tarmo Kulmar, Peeter Espak ja Vladimir Sazonov.

Oponent Gebhard J. Selz (Viini Ülikool). Kaitsmine toimus 28. oktoobril 2019.

Seeria *Dissertationes theologiae Universitatis Tartuensis*, 37.

Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2019.

Võrguväljaanne: <http://dspace.ut.ee/handle/10062/65359>.

Väitekirja „Jumal Asar/Asalluḫi varajases Mesopotaamia panteonis“ eesmärk on diakrooniliselt uurida muistse Mesopotaamia jumala Asari/Asalluḫi arengulugu Mesopotaamia ajaloo eri perioodidel alates tema esmamainimisest kirjalikes allikates u 2600–2500 e.m.a kuni umbes teise eelkristliku aastatuhande keskpaigani. Kuigi Asar/Asalluḫi ei kuulunud Mesopotaamia panteoni kõige tähtsamate jumalate hulka, oli ta lähedalt seotud mitme Mesopotaamia usundiloo sõlmküsimusega, nagu loitsukirjandus ja n-ö „suurte jumalate“ (nt Enki/Ea, Marduk) evolutsioon. Doktoritöö peamine eesmärk on sumeri- ja akadikeelsete tekstiallikate analüüsi põhjal piiritleda jumalikke rolle, mida Asarile/Asalluḫile vaatluse all oleval perioodil omistati. Eesmärgi saavutamiseks tuli kokku koguda, süstematiseerida ja lahti mõtestada tekstilõigud, milles töös käsitletava jumala nimi esineb. Allikate analüüsi põhjal kokkuvõttes esitatud sünteesis on väidetud, et üks Asari/Asalluḫi peamisi tunnusoone oli tema seotus vee kui raviva, rituaalselt puhastava ja viljakust edendava substantsiga. Asari/Asalluḫi ja tema isa Enki suhete kohta on järeldatud, et peale vahendajarolli jumalate ja inimeste sfääri vahel ei omistatud Asarile/Asalluḫile tekstides ühtki rolli, mis oleks tema isa jumalikest karakteristikutest selgelt eristanud. Veel on tähelepanu juhitud mõnele tõendusmaterjalile, mis räägib vastu tänapäeva assürioloogiateaduses levinud käibetõele, et Asar/Asalluḫi oli inimeste suhtes ennekõike heasoovlikult meelestatud jumalus.

Vladimir Sazonov. Aspects of Royal Ideology and Religion in Sumer and Akkad in III Millennium BCE

Doktoriväitekirj. Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste dissertatsioonid 55.

Juhendaja Jaan Lahe, oponent Sebastian Fink. Kaitsmine 16.01.2020.

Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2019. 214 lk.

Väitekirj (artiklite kogumik) analüüsib Sumeri-Akadi kuningavõimu ideoloogiaga seotud nähtusi ja toob välja nende omavahelised seosed alates varadünastilisest ajast kuni Gudea dünastia languseni Lagašis ligikaudu 2100 eKr. Dissertatsioon koosneb sissejuhatavast peatükist, viiest ilmunud teadusartiklist, eesti- ja ingliskeelsest kokkuvõttest, kirjanduse nimekirjast ning ühest lisast („Some Notes On King of Four Corners and the God-King in Ancient Sumer and Akkad in 3rd millennium BC”). Iga artikkel on keskendunud teatud nähtusele ja probleemile ning sellel on oma alaeesmärk, mis on esitatud artikli sissejuhatavas osas. Töös on käsitletud ja analüüsitud Sumeri ning Akadi kuningate raidkirju, Kesk- ja Uus-Assüüria kuningate annaale, kroonikaid, religioosse sisuga tekste, dateerimisvormeleid, võidusteele, votiivtekste jne. Raamatus on uuritud mitut tähtsat kuningavõimu baaselementi või sellega seotud nähtust sünkrooniliselt ja diakrooniliselt. Nendeks on valitseja universalistlikud taotlused, valitsejate jumalikustamine ja valitseja jumalik päritolu, lisaks valitsejate templipoliitika ning sõjateoloogia kui kuningavõimu ideoloogia instrument ja propaganda üks tähtis osa.

Eesti orientalistika: Kogumikud

Idakiri: Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi aastaraamat 2018

Peatoimetaja Tarmo Kulmar, tegevtoimetaja Indrek Ude.

Tartu: Eesti Akadeemiline Orientaalselts, 2019. 221 lk.

Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi eelretsenseeritav, rahvusvahelise toimetuskolleegiumi ja rahvusvahelise levikuga perioodiliselt ilmuv ning orientalistika eri valdkondadest artikleid avaldav aastaraamat *Idakiri* sisaldab seekord seitset teadusartiklit, kahte klassikalist hiina teksti ja üht islami kroonikateksti kommenteeritud tõlget.

Tarmo Kulmar näitab Linnart Mälli 80. sünniaastapäevale pühendatud essee, kuidas Mälli säilinud mõtteavaldused on heas kooskõlas Konfutsiuse õpetussõnadega. Frank Jüris on tõlkinud konfutsianistliku tähtteose „Pojalikkuse raamat“ (*Xiaojing*), Katja Koort aga Jini dünastia ajast (265–420) pärineva Gan Bao „Vaimude otsija kirjade“ esimese kirjarulli. Viktor Korrovits ja Alver Aria uurivad Hiina mõttemaailma sotsiaalseid mõisteid *guanxi* ja *mianzi*. Gao Jingyi vaatleb riimivastavuse näitel hiina ja soome-ugri keelte ühist etümoloogiat. Maret Nukke uurib, kuidas Shakespeare'i *Hamletit* saab kohandada Jaapani *nō*-näidendiks. Üllar Peterson on araabia keelest tõlkinud ja kommenteerinud Ibn al-Qalānisi

„Damaskuse ajaloo“, mis on vanim muslimite ristsõdu käsitlev allikas. Sandra Peets analüüsib tulevase ajatolla Khomeyni 1963. aasta 3. juunil Fayzia medreses peetud kõnet, milles ta Karbala müüdi abil kujundas välisvaenlase tüüpjooned. Vladimir Sazonov ja Sirje Kupp-Sazonov uurivad Mihhail Bulgakovi *Meistris ja Margaritas* esineva vampiiritari Hella kuju võimalikku Lähis-Ida päritolu. Tarmo Kulmar arutleb muistsete Peruu jumalahümnides ette tulevate pidulike pöördumiste ja palvete üle. *Idakiri* sisaldab ka EAO auliikme Isidor Levini nekroloogi, Eestis ilmunud Ida-kirjanduse ülevaadet novembrist 2017 kuni detsembrini 2018, ingliskeelseid sisututvustusi, autorite lühitutvustusi ja aastaraamatute koondsisu aastatest 2006–2018.

Peet Lepik. Universaalid ja islam.

Sari „Eesti mõttelugu“, 146. Tartu: Ilmamaa, 2019. 454 lk.

Kultuuriteoreetiku ja semiootiku Peet Lepiku semiootika- ja islamiteemaliste ning kriitiliste kirjutiste kogumik jaguneb valdkonniti kolme ossa. Esimeses osas asuvad semiootika universaalsusega seotud uurimused, teises seni avaldamata sissevaated islamimaailma ja selle kirjanduspärandisse ning kolmandas osas väljendab autor kriitiliselt oma sümpaatiid ja antipaatiid. Peet Lepiku tekste iseloomustab punktuaalne defineerimine, semiootilise vaimsuse poolest on tema suurim eeskuju ja kujundaja Juri Lotman.

Vladimir Sazonov, Holger Mölder, Peeter Espak (toim.).

Cultural Crossroads in the Middle East: The Historical, Cultural and Political Legacy of Intercultural Dialogue and Conflict from the Ancient Near East to the Present Day

Sari „*Studia Orientalia Tartuensia, Series NovaI*“, Vol. VIII.

Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2019. 352 lk.

Käesoleva kogumiku idee sai alguse 2016. aasta aprillis Tartus toimunud Balti Aasia-uuringute alliansi (Baltic Alliance for Asian Studies) teisel konverentsil ja koosneb siis peetud ettekannetest — Lähis-Ida ajaloo, usundiloo, kirjanduse, kultuuriloo ja ühiskonnateaduste teemalistest käsitlemistest, mille on kirjutanud Eesti, Poola, Läti, Aserbaidžaaani ja Iisraeli teadlased. Interdistsiplinaarne kogumik hõlmab ajavahemikku alates muistse Sumeri tsivilisatsiooni neljandast ja kolmandast aastatuhandest eKr kuni tänapäevani. Käesoleva aja tähtsate Lähis-Ida probleemidena on esil riikluse areng piirkonnas, Iisraeli-Araabia suhted, nafta, äärmusliikumised, terrorism, nn Islamiriigi teke. Veel antakse ülevaade piirkonna kirjanikest ja Lähis-Ida uurijatest (Fuzuli, Ameen Rihani, Artur Võõbus) ning usunditest (manilus, alaviitlus). Artiklite autorid on Amar Annus, Tanja Dibou, Peeter Espak, Yoel Guzansky, Ingrida Kleinhofa, Jaan Lahe, Lidia Leontjeva, Aynura Mahmudova, Yossi Mann, Kobi Michael, Holger Mölder, Limor Nobel-Konig, Üllar Peterson, Itamar Rickover, Vladimir Sazonov ja Krzyztof Ulanowski.

Sergei Stadnikov. Muinas-Egiptuse ahvatlus: Artikleid

Vana-Egiptuse kultuuriajaloo ja selle retseptsioonist

Toimetanud Marek Tamm. Sari „*Gigantum humeris*“.

Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2019. 608 lk.

Sergei Stadnikovi (1956–2015) näol on tegemist esimese ja seni viimase Eesti egiptoloogiga, kes suutis ihuüksi kirjutada Vana-Egiptuse kultuuripärandi osaks Eesti kultuurist ning teadusmõttest. Raamat hõlmab autori artikleid pikast perioodist ja eri väljaannetest. Stadnikovi erialased artiklid keerlevad peamiselt kahe teema ümber: Vana-Egiptuse kultuuriajalugu, eriti religiooni ja võimuga seonduvad küsimused, ning Vana-Egiptuse retseptsioon ja uurimislugu 19.–20. sajandil, eriti baltisaksa ringkondades. *Muinas-Egiptuse ahvatlus* viitab pealkirjana autorile endale, tema Egiptuse-vaimustusele, mis sai alguse juba varases nooruses. Ent niisamuti osutab pealkiri Stadnikovi soovile muuta Vana-Egiptus ahvatlevaks eesti lugejatele — eesmärgile, millele ta pühendas suurema osa oma elust. Raamatut raamivad Mait Kõivu pikem sissevaade Stadnikovi loomingusse ja koos Vladimir Sazonoviga kokku pandud teadustööde bibliograafia.

Eesti orientalistika: Kõrgkooliõpikud

Amar Annus, Märt Läänemets, Rein Raud,

Jinseok Seo, Sergei Stadnikov, Haljand Udam.

Maailmakirjandus muinasajast tänapäevani I: Ida kirjandused

Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2019. 240 lk.

Eesti võrsumises rahvuseks ja kultuurrahvaks on peateguriks olnud maailmakirjandus. See on kujundanud meie vaimseid hoiakuid alates rahvuslikust ärkamisest tänapäevani. Maailmakirjanduse tõlkimise käigus on arenenud meie emakeel. Kolmeköiteline koguteos *Maailmakirjandus muinasajast tänapäevani* annab ajaloolise ülevaate maailmakirjanduse põhinähtustest ja lubab jälgida maailmakirjanduse tõlkeloo peajooni Eestis. Koguteose I köide hõlmab ülevaateid muinas-ida, india, hiina, iraani, araabia, türki, jaapani ja korea kirjandusest.

Tõlgitud teaduskirjandus

Karen Armstrong. Piibel: Biograafia

Inglise keelest tõlkinud Kaupo Nurk. Tallinn: Gallus, 2019. 224 lk.

Piibel on raamat, mis on kujundanud tervet Lääne kultuuriruumi ja ajalugu ning mille eri tõlgendustest on sõltunud riikide ja rahvaste saatus. Piiblit on tõlgitud rohkem kui 2000 keelde ja see on maailmas iga kolmanda inimese vaimne teejuht. Ometi on tegu keeruka tekstiga, mille kujunemislugu on pikk ja käänakute-rohke. Briti kirjanik ja ajaloolane Karen Armstrong vaatleb, mil moel muutusid

suuliselt levinud ja väga erinäolistest allikatest pärit pärimustekstid kirjapandud pühakirjaks, eri raamatutest koosnevaks kristluse baastekstiks ja kuidas erinevatel ajajärkudel on muutunud viis, kuidas Piiblit loetakse ning mida sealt otsitakse. Seda on tähtis mõista ajal, kui pühakirjade äärmuslikud tõlgendused võivad olla ajendiks vihale ja vägivalle. Just seepärast on vajalik näha, mida pühakiri endast kujutab ja mida mitte.

Karen Armstrong (1944) on inglise ajaloolane ja religiooniteadlane. Ta on avaldanud üle veerandsaja raamatu ja arvukalt artikleid, milles ta analüüsib religioonide tähtsust ning tutvustab erinevate religioonide ühiseid arusaamu. Neist tähtsaimaks peab ta kaastunde põhimõtet. Eesti keeles on varem ilmunud Armstrongi raamatud *Islam* (Ilmamaa, 2003), *Lühike müüdi ajalugu* (Eesti Päevaleht, 2006) ja *Jumala ajalugu* (Varrak, 2007).

Peter Sloterdijk. Jumalahullus

Saksa keelest tõlkinud Hasso Krull. Sari „Bibliotheca controversiarum“.
Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2019. 224 lk.

Peter Sloterdijki *Jumalahullus* arutleb selle üle, kuidas on sündinud ja millest on põhjustatud monoteistlike religioonide leppimatu omavaheline võitlus, mis tänapäeval jätkub reaalsete sõdadena. Raamatus võetakse vaatluse alla kolm põhilist monoteismi vormi — judaism, kristlus ja islam — ning visandatakse nende järkjärguline ilmumine ajaloolise konfliktina. Sloterdijk eritleb võimalikke rindejooni monoteismide vahel ja nende sees ning arendab lõpuks mõttekäiku, kuidas monoteismid võiksid oma ainutõetaotlustest pikkamööda loobuda. Peter Sloterdijk on saksa filosoof ja kultuuriteoreetik. Temalt on ilmunud üle viiekümne raamatu, neist tuntuimad *Küünilise mõistuse kriitika* (1983) ja triloogia *Sfäärid* (1998–2004). Sloterdijk on kuulus ka sagedaste avalike väitluste ja poleemilise kultuurikriitika poolest. Erinevalt akadeemilise filosoofia peavoolust ei pelga Sloterdijk huumorit ega spirituaalsust, õrnust ega raevu, säravaid kujundeid ega meeldejäävaid fraase, igavusele eelistab ta erutust ja kitsidusele liialdust. *Jumalahullus* (*Gottes Eifer*, 2007) kuulub Sloterdijki hilisemasse loomingusse. See teos on küpse mõtiskluse vili ja koondab endasse mõttekäike, mille haare on ainulaadne ja aktuaalsus vaieldamatu.

Ida ilukirjandusklassika

Nagib Mahfuz. Kahe palee vahel

Araabia keelest tõlkinud Kalle Kasemaa. Sari „Nobeli laureaadid“.
Tallinn: Eesti Raamat, 2019. 448 lk.

Araabia maailma tuntumaid kirjanikke, egiptlane Nagib Mahfuz pälvis oma loominguga eest 1988. aastal Nobeli kirjanduspreemia. Oma loominguga oli ta innustajaks paljudele araabia autoritele, kuid tema looming on tuntud ja armastatud ka laiemalt. Teoses *Kahe palee vahel* (*Bajn al-Qašrajn*) jutustab autor Ahmed

Abd al-Gawwadi ja tema naise ning laste loo. Raamatu tegevuspaik ja ühtaegu ka tähtis tegelane on 20. sajandi alguse Kairo vanalinn. Ahmed Abd al-Gawwad ühendab endas patriarhaalse perekonnapea vastuoksuslikud jooned: teda kujutatakse elujanulise seltskonnainimesena, armastusväärse sõbrana, muusika ja luule hindajana ning kaunite naiste lembust nautiva armastajana, samas aga ka armutu türannina, kelle valitsuse all naine, tütreid ja pojad värisevad. Oma eba-kindla jalgealuse tõttu satuvad Ahmed al-Gawwadi perekonnaliikmed mitmesse ebasoodsasse olukorda. Tema naine Amina sõandab esimest korda pärast abiellumist tänavale minna — see toob temale ja ta lastele suuri pahandusi. Poeg ja tütar armuvad õnnetult, mis põhjustab neile hingelisi kannatusi — sest perekonnas saab ju olla ainult üks, endastmõistetavalt isa tahe. Väljas tänavatel aga toimuvad meelevaldused, millega nõutakse Briti protektoraadi lõppu. Nende romaanide õlul on Mahfuzi võrreldud Dickensi, Balzaci ja Dostojevskiga. Eesti keeles on temalt seni ilmunud vaid üks raamat.

Raamat kuulub „Kairo triloogiasse”, mille moodustavad Kairo vanalinna tänavate nimesid kandvad romaanid *Bajn al-Qaşrajn* (1956), *Qaşr al-Şawq* (1957) ja *Al-Sukkarija* (1957).

Sayyid Quṭb. Külapoiss

Araabia keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Üllar Peterson.

Sari „*Asiatica*“. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2019. 298 lk.

Egiptuse kirjaniku ja luuletaja, aga ka tänapäevase islamiäärmusluse vaimse isa Sayyid Quṭbi *Külapoiss* põhineb autori lapsepõlvemälestustel. Teos annab põhjaliku ülevaate toonasest argielust, kooliskäimisest, kommetest ja elukorraldusest. Egiptuse külaelu ja fellahite koolielu kujutamine eraldi žanrina pole Quṭbi leiutus, kuid *Külapoiss* on kahtlemata üks eredamaid fellahi temaatika esitlusi. Võiks lausa väita, et kui egiptlastel oleks oma *Kevade*, oleks see just Sayyid Quṭbi *Külapoiss*.

1945. aastal esmatrükis ilmunud *Külapoiss* järgib romantiseeritud realismi vormi, millele lisandub autobiograafilise žanri eripära. Oma tosinas peatükis kümmet tähtsamat külaeluteemat käsitlev romaan annab edasi autori eluloo 6.–14. eluaastani. Rikkaliku sõnavaraga ja Quṭbile eriomases stiilis üksikasjalikke Müşā olustikukirjeldusi võib pidada toonaste Egiptuse olude väärtuslikuks etnograafiliseks ning sotsiaal-ajalooliseks allikaks.

Sayyid Quṭb (1906–1966) sündis väikeses külakeses riigi keskosas. 1921–1932 omandas ta Kairos kesk- ja kõrghariduse, töötas 1932–1948 Egiptuse haridusministeeriumis, sel ajal valmisid ka paar luulekogu ning tosin kirjandus- ja ühiskonnakriitilist teost. 1948. aastal hakkas Quṭb tõsimeelseks muslimiks ja ütles lahti oma varasemast „islamielsest loomingust“. 1948–1950 koges ta Ameerika Ühendriikides õppereisil viibides „läänemaailma pahelisust“, mille tulemusel liitus ta 1950. aastal islamistliku Muslimite Vennaskonnaga. Peagi sai temast liikumise ideoloogiline juht. Alates 1954. aastast kuni elu lõpuni viibis ta valdavalt Egiptuses vanglas, kus valmisid ka tema religiooniteemalised kirjutised, mida tänapäeval peetakse islamiäärmusluse alustekstideks. 1966. aastal poosid Egiptuse ilmalikud võimud Quṭbi üles, süüdistades teda riigi-

pöördeks. Tänapäeval on ta ülemaailmselt tuntud ühtaegu nii andeka sõnaseadja ja viljaka literaadi kui ka keelatud islamiäärmusluse eestkõnelejana. Eestikeelsele väljaandele on lisatud Üllar Petersoni põhjalik järelsõna autori elust, vaadetest ja teostest.

Ida-aineline ilukirjandus

Kevin Kwan. Aasia hullult rikkad

Inglise keelest tõlkinud Marianne Ots. Tallinn: Tänapäev, 2019. 432 lk.

Kui newyorklane Rachel Chu nõustub veetma suve Singapuris, et külastada oma poiss-sõbra „traditsioonilist” Hiina perekonda, arvab ta, et sellest tuleb rahulik või suisa natuke igav reis. Kuid tal ei ole aimugi, mis teda ees ootab!

Nicki lapsepõlvkodu on palee. Üles kasvades sõitis ta rohkem eralennukite kui autodega. Nad lähevad Racheliga aasta kõige tähtsamasse pulma. Jah, ja Nick on juhtumisi ka üks Aasia kõige ihaldatumaid poissmehi — ning ta aukartust äratav ema ei ole just eriti kindel, et Rachel on tema jaoks see õige.

Raamatu järgi on tehtud ka 2018. aastal valminud menukas film.

Elulood

Einar Ellermaa, Inge Pitsner. Baruto, Rääkimata lood

Tallinn: Pilgrim, 2019. 208 lk.

19. veebruaril 2004 istus 19-aastane Kaido Höövelson Tallinnas lennukisse, et jõuda Kopenhaagenisse ja sealt edasi Tokyosse. Ta ei teadnud, millal ta jälle koju saab ja lähedasi näeb. Ta ei teadnud, mis teda Jaapanis ees ootab. Ta teadis ainult, et temast peaks Jaapanis saama profisumomaadleja. 20. augustil 2019 istus Kaido Höövelson Tallinnas lennukisse, et jõuda Helsingisse ja sealt Tokyosse. Seekord lendas ta koos abikaasa Elena ja poja Taariga ning ta teadis, mis teda ees ootab — Jaapani sõbrad, tuttavad ja fännid ning paljude aastate jooksul armsaks saanud paigad, mis olid tema sumokarjääris tähtsad. See on täiesti teistsugune reis kui üle 15 aasta tagasi sumotalli saabumise ajal. Kaido ehk jaapanlastele Baruto on nüüd Jaapanis väga austatud ja tuntud. Inimesed tunnevad uhkust, kui saavad tema seltskonnas olla.

Mis jääb nende kahe reisi vahele? Miks lausub Kaido raamatu lõpus: „Kõigil, kes ütlevad, et mul on kadestamisväärne elu või et ma olen midagi lihtsalt saanud, soovitan minna Jaapanisse ja proovida elada minu elu otsast peale.“ Kas ta teadis, kui ränk elu teda sumoklubis ees ootab? Kui palju ta esimesel Jaapani-aastal mõtles loobumisele? Mis sundis teda pärast treeninguid ka üksi trenni tegema? Kuidas klubiomaniku naine Kaidot alandas ja kiusas? Milline on Kaido ja tema abikaasa Leena armastuse lugu? Kuidas Kaido pärast sumokarjääri lõppu neli aas-

tat Jaapanis telesaateid juhtis ning miks ta otsustas üleduka karjääri lõpetada ja Eestisse kolida? Nendele ja paljudele teistele küsimustele saab vastuse raamatust.

Anna Fifield. Suur Järeltulija: Hiilgava Seltsimehe

Kim Jong Uni taevalikult täiuslik saatus

Tõlkinud Kaido Kangur. Tallinn: Helios, 2019. 316 lk.

See on kulisside taha vaatav lugu maailma kõige kummalisema ja tabamatuma türanni Kim Jong Uni tõusust ja valitsemisajast. Autor on ajakirjanik, kellel on Põhja-Koreas parimad sidemed ja parim arusaamine sellest veidralt ohtlikust maailmast.

Sünnist saati 1984. aastal on Kim Jong Un ümbritsetud müütide ja propagandaga alates suisa tobedatest legendidest — ta olevat suutnud kolmeaastasena autot juhtida — kuni süngelt veriste lugudeni sellest, kuidas ta perekonnaliikmed tema käsu peale hukati.

Sõnaraamatud

Gao Jingyi (koostaja). Eesti-hiina põhisõnavara sõnastik

Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2019. 632 lk.

Sõnaraamatu saatesõnas ütleb Eesti Teaduste Akadeemia president Tarmo Soomere: „Hiina keele ja eesti keele suhestumine on kui Koljati ja Taaveti dialoog. Väikerahval on raske ette kujutada, et iga meie keele kandja kohta tuleb rohkem kui tuhat inimest, kes kõnelevad hiina keele erinevaid murdeid. Ühest küljest on hiina keel üks petlikult lihtsamaid maailmas, sest seal tegusõnu ei pöörata ja nimisõnu ei käänata. Teisest küljest pole hiina keelt üldse lihtne ära õppida. Nii nagu iga teine oskus, jääb hiina kõnekeel mõnele nagu iseenesest külge, kuid mõni teine peab hullupööra vaeva nägema.“

Tegemist on esimese eesti-hiina sõnaraamatuga, mille aluseks on Madis Jürviste, Kristina Koppeli ja Maria Tuuliku koostatud ning Jelena Kallase, Mai Tiitsi ja Maria Tuuliku toimetatud enam kui 5000-t eesti keele tähtsaimat ja kasutatavat sõna sisaldav *Eesti keele põhisõnavara sõnastik* (Eesti Keele Instituut, Eesti Keele Sihtasutus, 2014). Sõnastik on valminud Eesti Keele Instituudi sõnastikusüsteemis EELex (**EELex**). Käsikirja on retsenseerinud Märt Läänemets ja Anneli Vilu.

Gao Jingyi koostatud sõnastikus on iga lihtsas keeles ära seletatud ja näite-lausetega täiendatud eesti keele sõnavaste juurde antud hiina vaste kolmes kirjaviisis: täiskujul kirjamärkidega, lihtsustatud kirjamärkidega ja *pinyin*'i latinisatsioonis. Sõnastik on mõeldud eelkõige eesti keelt õppivatele hiinlastele, kellel see peaks aitama eesti keeles õigesti rääkida ja kirjutada. Sõnastik on aga väärtuslik käsiraamat ka eestlastest hiina keele huvilistele ja õppijatele, aidates eesti keele sõnu korralikult hiina keelde tõlkida. Sõnaraamatu lõpus on esitatud valik maade, rahvaste, Eesti maakondade ning linnade nimekirju eesti ja hiina keeles.

Olgu selle tutvustuse lõpuks toodud lõik sõnaraamatu eessõnast, mille on kirjutanud Eesti Keele Instituudi direktor Tõnu Tender: „Eesti Keele Instituudis on eesti keele aastal valminud eesti-hiina põhisõnavara sõnaraamat. See on teejuht keele juurde. Neid, kes sellist teejuhti vajavad, leidub nii Eestis kui ka Hiinas. Nii siin kui ka seal on tuntud ning kehtivad põhimõtted: küll keel toidab; ega keel koormaks ei ole; silmad selged ja suu lahti, siis on kätel kerge jne“.

Valik teabekirjandust

Angela Hicks. Hiina meditsiini põhialused:

Mis see on ja kuidas see toimib

Inglise keelest tõlkinud Virge Õuemaa. Tallinn: Ersen. 192 lk.

Hiina meditsiin võib pakkuda terve hulga ravimeetodeid nõelravist ja Hiina taimedest *tui na* massaaži, *qigong*'i harjutuste ning toitumiseni, tervisehädadele ja üldise heaolu parandamisele suunatud tehnikaid ja elustiilivalikuid. See ammen-dav käsiraamat on hea lähtekoht. Siin käsitletakse baasteooriat, viit teraapialiiki, kuidas valida endale õige ravi, kuidas leida praktik, kuidas on teised sellest abi saanud.

Reet Hiimäe. Usundid ja vaimsed õpetused Eestis

Tallinn: Varrak, 2019. 296 lk.

See raamat on nagu ajastu dokument, mis pakub ülevaatliku kokkuvõtte usundilise mõtlemise hetkeseisust koos tagasivaatega minevikule. Raamatus on 100 temaatilist märksõna, mis kirjeldavad Eesti ühiskonnas eksisteeriva usundilise mõtlemise mitmekesisust. Märksõnade valikul oli üks põhikriteeriume vaimse komponendi olemasolu, samuti vastavate õpetuste seos Eestiga. Raamatu teine eesmärk on vaimsete õpetuste valdkonna inimlikustamine ja selle esitamine vähem hinnangulisel ning stereotüüpsel moel, pakkudes abi sektide, vaimsete rühmade ja suuremate religioonide alaharude rägastikus orienteerumisel.

E. Douglas Kihn. Hiina meditsiin tänapäeva maailmas

Inglise keelest tõlkinud Maire Selgmäe. Tallinn: Ersen, 2019. 304 lk.

Niisugune igivana süsteem võib tunduda tänapäeva inimestele iganenud, kuid see raamat näitab, et Hiina meditsiin toimib suurepäraselt kõigi nüüdisaja probleemide korral alates stressist, mida põhjustavad sotsiaalmeedia ning ööpäev läbi kättesaadav rikkalik ja rasvane toit, kuni ärevuseni, mille põhjus on lõputu ülesannete ja kohustuste nimekiri.

Raamatus käsitletakse kuut levinud sündroomi, keskendudes kolmele sisemisele probleemile — maksa *qi* stagnatsioon, südame kuumus ja põrna niiskus. Nimetatud sündroomide raviks pakub raamatu autor E. Douglas Kihn praktilisi strateegiaid ja juhtnööre ebatervislike harjumuste asendamiseks tervislikega.

Avastage viis elementi, kaheksa põhimõtet ja kaksteist põhikanalit. Raamatu abil saate teha harjutusi, vastata peatükkide lõpus küsimustele ja palju muudki.

Yutaka Yazawa. Kuidas olla jaapanlane

Inglise keelest tõlkinud Tiina Krevald. Tallinn: Sinisukk, 2019. 224 lk.

Jaapani kultuuri, filosoofia ja kunsti mõistmiseks peame eelkõige sukelduma jaapanlaste hingeellu, nende maa ajalukku, sellesse, kuidas ja miks nende tavad ning käitumine on nii erinevad meie omadest.

Raamat pakub sissevaadet Jaapani erinevatesse piirkondadesse, kultuuri, kunsti ja stiili. Jaapanlaste mõistmiseks on kindlasti vaja tunda nende pereelu traditsioone, seda, kuidas ja mis pühi nad peavad, millised on nende peorituaalid ning kombed. Pühade ja pidude kalender annab hea ülevaate aastaringist jaapani peres ja ühiskonnas. Kultuuri ja kunsti osa tutvustab jaapani käsitöökultuuri *kintsugi*'st kimonoteni.

Jüri Kotšinev. Mongolite muistsed sõdalased

Tartu: Grenader, 2019. 47 lk.

Inimkonna mällu on kindlalt sööbinud muistsete mongolite vallutusretked. Need vallutusretked on puudutanud Aasia ja Euroopa riikide ajalugu. Mongolite valitsemise aeg muutis Venemaa ja selle naabrite ajaloolist arengut. Muutused toimusid kõikide mongolite poolt allutatud alade kõikides elualdkondades. Mongolite vallutusretked pakuvad huvi ka tänapäeva ajaloolastele, kes püüavad lahti mõistata „mongolite fenomeni“. Käesolev raamat püüab anda informatsiooni muistsete mongolite sõjandusest ja relvastusest. Muistsete mongoli sõdalaste armee näol oli tegemist oma aja parimaga, kes kasutas edukaimat sõjataktikat.

